

Nr 59

Utlåtande i anledning av motioner om ett biografiskt verk om ständsriksdagen.

I de till bankoutskottet hänvisade likalydande motionerna I: 169 av herr *Schött m. fl.* och II: 207 av herr *Nilsson* i *Agnäs m. fl.* hemställas, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning av möjligheterna att snarast åstadkomma ett biografiskt verk om den svenska ständsriksdagens ledamöter.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttranden från styrelsen för riksdagsbiblioteket och från styrelsen för Svenskt biografiskt lexikon, vars huvudredaktör sedermera inför utskottet lämnat ytterligare upplysningar i ärendet.

Motionerna

Sverige saknar, framhåller motionärerna, ett biografiskt verk med uppgifter om ständsriksdagens ledamöter. Medan data om riksdagsmän från det senaste seklet torde kunna insamlas ganska lätt, ställer det sig svårare att få motsvarande biografiskt material från ständsriksdagens tid. Forskare och andra som behöver uppgifter om en riksdagsman från denna period måste därför i varje enskilt fall göra ett tidsödande och kostsamt arbete. Svårigheterna är särskilt stora när det gäller bonde- och borgarståndens ledamöter. Kunskap om de personer som tidigare representerat de olika svenska och finländska bygderna i vår riksdag är, säger motionärerna, icke utan betydelse för den som vill förvärva insikt i vårt folks historia. Riksdagsmännens sociala ställning, hemförhållanden och inflytande, bakgrunden till deras politiska aktivitet och anledningen till deras val bör be-lysas. Uppdraget att skapa ett biografiskt verk om ständsriksdagens ledamöter och ansvaret för insamling och redigering av de biografiska uppgifterna bör lämnas åt styrelsen för riksdagsbiblioteket. Ett samarbete med redaktionen för Svenskt biografiskt lexikon bedömes kunna bli fruktbarande.

Remissyttrandena

Styrelsen för Svenskt biografiskt lexikon

Ett biografiskt verk om ständsriksdagens ledamöter betecknas av styrelsen för Svenskt biografiskt lexikon som ett intressant men omfattande projekt. För att ge ett begrepp om uppgiftens storleksordning framlägger styrelsen *Bihang till riksdagens protokoll 1967. 8 saml. Nr 59*

i tabellform en preliminär kalkyl över antalet kända riksdagsmän fr. o. m. år 1600. Kalkylen är, framhålls det, att betrakta som mycket approximativ. Någon genomgång av riksdagshistoriska avhandlingar har inte kunnat göras. Att upprätta en kalkyl för tiden före år 1600 är inte möjligt för samtliga stånd, säger styrelsen och betonar att beräkningen av riksdagsmännens antal i och för sig är en speciell forskningsuppgift. Den gjorda kalkylen har följande utseende:

<i>Riksdagarna 1600—1714</i> (ca 40 riksdagar)	<i>Antal ledamöter:</i>	
Ridderskapet och adeln (kalkyl)	4 000	
Prästeståndet (kalkyl)	900	
Borgarståndet (kalkyl)	800	
Bondeståndet (enl. förteckn.)	<u>4 245</u>	9 945
 <i>Riksdagarna 1719—1800</i> (20 riksdagar)		
Ridderskapet och adeln (kalkyl)	3 300	
Prästeståndet (kalkyl)	400	
Borgarståndet (enl. förteckn.)	1 126	
Bondeståndet (enl. förteckn.)	<u>2 429</u>	7 255
 <i>Riksdagarna 1809—66</i> (17 riksdagar)		
Ridderskapet och adeln	3 451	
Prästeståndet	372	
Borgarståndet	565	
Bondeståndet	<u>929</u>	5 317
Summa riksdagsledamöter 1600—1866		<u>22 517</u>

Till denna kalkyl lämnas följande kommentarer:

Beräkningarna bygger för perioden 1600—1714 med ca 40 riksdagar på delvis kalkyler, delvis siffror efter riksdagsakta.

Ridderskapet och adeln ökade genom nyadlande under perioden starkt i numerär. Riksdagarna var mycket olika besökta; ibland var t. ex. ej några representanter från Finland med. I de från 1627 tryckta protokollen ingår närvarolistor. Som grund för kalkylen ligger en uppskattning av antalet i riksdagarna deltagande adelsmän till ca 300 i medeltal (150 vid periodens början, 404 år 1664, 500 år 1693). Om man förslagsvis minskar antalet till en tredjedel på grund av ledamotskap i flera riksdagar, skulle det röra sig om 4 000 adelsmän.

Prästeståndet har beräknats efter de för perioden 1642—1714 tryckta protokollen. Där upptas namn på ca 1 400 präster. För de ej redovisade riksdagarna har 400 präster tillagts och antalet minskats med hälften på grund av återval, dvs. 900 präster under perioden. Omvalsprocenten kan här visas vara låg under 1600-talet.

Borgarståndet har likaledes beräknats efter de tryckta protokollen från perioden före frihetstiden som upptar ca 1 600 borgare. Även här var återvalsprocenten låg. Minskat med hälften återstår 800 borgare.

För *bondeståndets* del kan genom L. Mårtenssons förteckning över ståndets ledamöter 1600—1697 en exakt siffra ges, 4 245 bönder.

Perioden 1719—1800 med 20 riksdagar bygger likaledes för *ridderskapet och adeln* på kalkylerade siffror. Riksdagsbesluten undertecknades endast av en liten del av de adelsmän som bevisat riksdagen. Antalet närvarande fluktuerade avsevärt under frihetstidens långa riksdagar. En beräkning byggd på 1693 års siffra med 500 adelsmän är låg men har lagts till grund för beräkningen. Antalet skulle då bli 20×500 , dvs. 10 000 minskat till en tredjedel = 3 300 personer.

Prästeståndet har kalkylerats till 60 ledamöter per riksdag och minskats till en tredjedel, vilket för hela perioden skulle motsvara 400 präster.

Borgarståndets ledamöter kan för denna period exakt anges tack vare V. Millqvist, »Svenska riksdagens borgarstånd 1719—1866» (1911), som f. ö. i de flesta fall lämnar korta uppgifter om föräldrar, yrke och levnadsår. För tiden 1719—1866 anges 1 691 borgare. Då antalet 1809—66 uppgår till 565, kan ledamöterna av borgarståndet för perioden 1719—1800 beräknas till 1 126.

Bondeståndets ledamöter har förtecknats av L. Mårtensson för perioden 1710—1800 och uppgår till 2 429 personer.

För perioden 1809—66 med 17 riksdagar har siffrorna sammanställts efter »Personregister till rikets ständers protokoll för tiden från och med år 1809 till och med år 1866» (1935) som förtecknar samtliga ledamöter.

Uppgiften att presentera biografier över samtliga de ca 23 000 personer som det sålunda skulle röra sig om förefaller gigantisk, säger styrelsen och tillägger:

Som jämförelse kan nämnas, att det beräknade antalet biografier i Svenskt biografiskt lexikon uppgår till ca 15 000. Lexikonet behandlar i separatartiklar och genom omnämnande i släktartiklar kontinuerligt ett urval av de mest betydande riksdagsmännen. I band 16 upptas ca 90, och i Svenskt biografiskt lexikon i sin helhet kommer enligt en ungefärlig beräkning ca 2 500 riksdagsmän att behandlas. Då medräknas också riksdagsmän före 1600 och efter representationsreformen.

Uppenbarligen bör, fortsätter styrelsen, uppgiften på något sätt begränsas i tiden eller på annat sätt. Härom anförs:

Uppenbarligen bör uppgiften på något sätt begränsas i tiden eller på annat sätt. Som framgår av ovanstående tabell skulle antalet biografier för ståndens *samtliga ledamöter för perioden 1809—66* utgöra ca 5 300. Här föreligger redan det tryckta personregistret som ger en god överblick av arbetsuppgiften. Källmaterialet är fullständigare och mera lättillgängligt än för tidigare perioder.

Av motionernas formulering synes framgå, att en biografisk behandling av bonde- och borgarståndets ledamöter anses mest angelägen.

Ledamöter av bondeståndet 1600—1866

1600—97	= 4 245
1710—1800	= 2 429
1809—66	= 929
		<hr/>
		7 603

Ledamöter av borgarståndet 1600—1866

1600—1714 =	800
1719—1800 =	1 126
1809—66 =	565
		<u>2 491</u>

Om ledamöterna av bondeståndet under *1600-talet* kan säkerligen ej många personliga uppgifter erhållas utöver vad som framgår av Mårtenssons förteckning. Kyrkobokföringen införs först på 1680-talet. Identifikationssvårigheterna är avsevärda. En systematisk genomgång av jordeböcker, domböcker och roterings- och utskrivningslängder kan emellertid ge intressanta historiska aspekter och belysa riksdagsmännens fördelning på skatte-, frälse-, skattefrälse- eller kronobönder. För borgerskapets del torde möjligheten att framskaffa personliga uppgifter vara något större.

Uppgiften kan t. ex. avgränsas till att gälla i första hand borgar- och bondestånden *1719—1866*, vilket skulle betyda, att drygt 5 000 personer biografierades, eller till riksdagarna *1809—66*, vilket innebär ca 1 500 biografier. Det kan påpekas, att en samling biografier över bondeståndets talmän och vice talmän utgavs 1922 av redaktör Gust. Z. Hedenström som första del i ett planerat personhistoriskt arbete om Sveriges bondestånd 1809—1866.

Om inventering av biografiska uppgifter i litteraturen anföres följande:

I den vetenskapliga och lokalhistoriska litteraturen finns en mängd personhistoriska notiser om riksdagsmän från skilda tider, som endast till en ringa del registrerats för Svenskt biografiskt lexikon. I ett flertal fall föreligger också monografier och punktundersökningar för vissa riksdagar eller riksdagsfrågor. Även finländsk forskning bör här beaktas. Ett kortregister, byggt på denna litteratur och från början uppställt med tanke på senare databehandling, kunde som en första åtgärd uppläggas. Detta bör kompletteras med en systematisk litteraturgenomgång, varvid litteraturanvisningar och upplysningar påföres korten. Ett sådant register synes vara en första förutsättning för ingångsättande av ett biografiskt verk av detta slag. Kartoteket skulle lämpligen upprättas på riksdagsbiblioteket och finnas tillgängligt där.

Med hänsyn till den tidsödande forskning som kräves och till de avsevärda kostnaderna för ett uppslagsverk av föreslagen omfattning bör, uttalar styrelsen avslutningsvis, en avgränsning övervägas. Svenskt biografiskt lexikon kan med nuvarande arbetsstyrka och prestationskrav ej delta i arbetet med utgivningen av ett sådant uppslagsverk, säger styrelsen, men all vederhäftig personhistorisk forskning utgör en tillgång för lexikonet. Styrelsen förordar en utredning om möjligheterna att i dess helhet eller med vissa begränsningar åstadkomma ett biografiskt verk om ständsriksdagens ledamöter. I en sådan utredning anses såväl biografisk som historisk forskning böra vara representerad.

Styrelsen för riksdagsbiblioteket

Styrelsen för riksdagsbiblioteket lämnar först följande redogörelse för tillgången på biografiskt material rörande riksdagsledamöter under skilda tider i Sverige och andra länder:

Förteckningar över riksdagens ledamöter återfinnes i växlande form och utsträckning i riksdagens tryckta och otryckta handlingar. Uppgifter om riksdagarnas ledamöter kan erhållas genom exempelvis de serier, som innehåller fullmakter, liksom genom riksdagsbesluten. Riksdagen har själv i betydande omfattning sört för utgivandet av matriklar över sina ledamöter, den äldsta fullständiga gäller riksdagen i Nyköping 1640. Från och med 1720 års riksdag har ledamotsförteckningar utkommit, frånsett riksdagen 1751—52 och enstaka stånd vid ett par riksdagar.

Äldre riksdagshandlingar, som utgivits genom offentlig försorg, har försetts med personregister. De två stora jubileumsverken, som utkommit vid riksdagens femhundraårsjubileum och till tvåkammerssystemets hundraårsminne har erhållit register, som förtecknar bl. a. även omnämnda personer. Slutligen kan nämnas att riksdagen bestritt tryckningen av förteckningar över bondeståndets ledamöter 1600—1800.

Riksdagstryckets årliga register liksom de s. k. epokregistren har efter växlande principer förtecknat riksdagsledamöterna. En något utförligare matrikel har av riksdagen bekostats i senaste årgång i Tidens kalender, vilken utarbetats inom förlaget med biträde av riksdagsbiblioteket.

Bland arbeten, som utgivits och bekostats på huvudsakligen enskilt initiativ, vill styrelsen framhålla följande. En förteckning över borgarståndets ledamöter med jämförelsevis fullständiga uppgifter utgavs 1911 av Viktor Millqvist för tiden 1719—1866. I »Svenskt porträttgalleri», utkommet omkring sekelskiftet, omfattade den sista avdelningen riksdagens ledamöter under tvåkammerssystemet med biografiska upplysningar, tryckt 1904—05. I Tidens kalender har under senare decennier publicerats förteckningar över riksdagens ledamöter med porträtt och kortfattade uppgifter.

I utlandet återfinnes regelbundet utkommande listor av svensk typ. Men det är också påfallande hur allmänt utförligare förteckningar, utgivna med porträtt och omfattande biografiska uppgifter, förekommer. Så är exempelvis fallet med de nordiska grannländerna, England, Tyskland, Österrike m. fl. stater.

Mera omfattande biografiska arbeten finnes också talrika exempel på.

I Frankrike påbörjades hundra år efter den stora revolutionen ett dylikt arbete för tiden 1789—1889, vilket slutfördes 1891. En fortsättning för tiden till 1940 har sedan 1960 utkommit i tre delar. Motsvarande arbeten har utgivits för Danmark, Förenta staterna och Schweiz samt i viss mån Tyskland. I Nederländerna föreligger planer på ett större verk av samma typ.

Det land, vars parlament kan jämföras med Sveriges riksdag i ålder, är England, där ett arbete påbörjats, vilket närmast torde motsvara motionärernas avsikter. Under senare hälften av 1920-talet igångsattes utgivandet av en fullständig biografisk översikt över parlamentets ledamöter, vars första resultat utgavs 1936 i två volymer, som omfattade tiden 1439—1509. Under det andra världskriget beslöts arbetets fortsättande, och 1964 kunde tre volymer publiceras för tidrymden 1754—1790.

Styrelsen erinrar om att den tidigare framlagt förslag till matriklar över riksdagens ledamöter i ungefärlig överensstämmelse med dem som utkommer i de nordiska grannländerna. Dessa förslag har inte bifallits av riksdagen; däremot har riksdagen bl. a. beslutat att biblioteket skall samla och hålla tillgängliga biografiska uppgifter om riksdagens ledamöter. De uppgifter som till följd härav insamlats säges vara mycket efterfrågade i läne-expeditionen och av riksdagens upplysningstjänst. Styrelsen understryker,

att den alltså finner den föreslagna matrikeln vara en angelägenhet som i första hand bör komma i fråga.

Ytterligare hänvisar styrelsen till överväganden inom kommittén för firande av representationsreformens 100-årsjubileum rörande ett översiktsarbete över riksdagens ledamöter för ifrågavarande sekel. På uppdrag av kommittén utarbetade, upplyses det, överbibliotekarien år 1960 ett förslag som omfattade tre olika alternativ men som icke föranledde något yrkande av kommittén. Enligt styrelsens uppfattning bör bland retrospektiva arbeten av ifrågavarande slag en redovisning av tvåkammerssystemets riksdagsledamöter anses som en jämförelsevis väsentlig angelägenhet.

Bibliotekarien hos riksdagsbiblioteket Torsten Dahl ingav 1966 till styrelsen ett förslag om insamling och publicering av biografiska data rörande öländska riksdagsmän under tiden fram till ståndsriksdagens slut 1866. Över detta förslag har yttranden avgivits av olika sakkunniga. Styrelsen har tillsammans med sitt remissyttrande överlämnat Dahls förslag och yttrandena däröver för kännedom. Av dessa handlingar framgår att det föreslagna arbetet skulle baseras främst på genomgång av arkivmaterial, i första hand vid landsarkivet i Vadstena. Arbetet skulle delvis utföras av en för ändamålet engagerad släktforskare. Därutöver skulle medverka dels Dahl, dels en hos riksdagen anställd vaktmästare; för dessa har förutsatts tjänstledighet för ändamålet under högst 14 dagar resp. under 2—3 månader. Förutom de kostnader som denna tjänstledighet skulle förorsaka har räknats med kostnader av 5 200 kronor (mars 1966), varvid inberäknats framställning i 1 000 exemplar av en tryckt presentation av forskningsresultaten. Projektet har av de tillfrågade sakkunniga, vilka avgivit skriftliga yttranden, bedömts såsom i stort sett realistiskt upplagt och såsom intressant särskilt i egenskap av provundersökning, avseende ett begränsat område.

Styrelsen konstaterar avslutningsvis att flera olika förslag till biografiering av riksdagens ledamöter framkommit och att dessa förslag har vitt skilda syften med hänsyn till omfattning och tid. Styrelsen anser det uppenbart, att dessa förslag måste prövas med hänsyn till kostnader och behov, och hemställer att riksdagen skall föranstalta om en utredning av hela frågekomplexet. Denna utredning anses böra äga rum genom en kommitté av riksdagsledamöter jämte representanter för Svenskt biografiskt lexikon och riksdagsbibliotekets styrelse.

Utskottet

Förslag om utarbetande av biografiska arbeten om riksdagsledamöter har vid flera tillfällen framlagts för riksdagen. Bl. a. har — senast 1965 på hemställan av styrelsen för riksdagsbiblioteket (BaU:s utl. nr 44) — prövats, huruvida riksdagen borde utge en regelbundet återkommande, mera omfattande matrikel över sina ledamöter. Riksdagen har dock inskränkt sig till

att föranstalta om utgivning av en summarisk porträttmatrikel (BaU:s utl. 1966 nr 18).

De nu föreliggande motionerna avser ett biografiskt verk av annat slag, nämligen om ständsriksdagens ledamöter. Förslaget dikteras sålunda helt av det historiska intresset. Rent praktiskt skulle ett arbete av den avsedda typen få värde så till vida som det skulle bespara forskare inom olika historiska fält de kostnader och den tidsutdräkt som förorsakats därest de, som nu ofta är fallet, själva måste genom undersökningar i arkiv och bibliotek skaffa fram erforderliga uppgifter om sådana riksdagsmän i äldre tider som inte behandlas i Svenskt biografiskt lexikon eller annat uppslagsverk. Styrelsen för riksdagsbiblioteket har i sitt remissyttrande ånyo fört fram tanken på en större matrikel över riksdagsledamöter i modern tid. Utskottet inskränker sig emellertid till att behandla det projekt som motionerna avser.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att tillgången till ett biografiskt verk om ständsriksdagens ledamöter skulle kunna bli av stort värde. Detta torde gälla från både rikshistoriens och lokalhistoriens synpunkt. Inte minst skulle arbetet kunna få betydelse för forskningen inom speciella historiska discipliner, såsom socialhistoria och konstitutionell historia. När utskottet övervägt projektets praktiska genomförbarhet har detta alltså skett i en positiv anda.

Styrelsen för Svenskt biografiskt lexikon har i sitt remissyttrande närmare belyst den kvantitativa innebörden av motionärernas förslag. Styrelsens slutsats har blivit att uppgiften att förverkliga projektet i hela dess vidd ter sig synnerligen omfattande och att en kraftig begränsning av projektets omfattning i vart fall är ofrånkomlig. Olika möjligheter till en sådan begränsning har angivits; ytterligare må härvidlag nämnas möjligheten att utesluta de personer vilkas parlamentariska verksamhet omfattat blott viss kortare tid, t. ex. högst en riksdag.

Utskottet har för sin del kommit till slutsatsen att projektet även om det väsentligt begränsas — något som för övrigt skulle reducera dess värde — skulle kräva stora personella resurser för att kunna genomföras inom överskådlig tid. Oavsett vilken tidrymd som anslogs för att förverkliga projektet skulle vidare den totala medelsåtgången bli betydande. Då en utredning i ämnet inte synes kunna leda till någon annan slutsats förefaller det utskottet rimligt att riksdagen redan nu tar ställning till om projektet är av natur att böra prioriteras på det sätt som motionärerna ytterst avser. Utskottet anser icke detta vara fallet och avstyrker därför förslaget om utredning. I sammanhanget må erinras om att det material varpå biografierna skulle grundas är av bestående art och att ett uppskov med projektet således icke försämrar förutsättningarna för att detta en gång skall kunna framgångsrikt förverkligas.

I remissyttrandena har berörts vissa möjligheter till mindre omfattande insatser på det område som motionerna behandlar. Sålunda framhåller sty-

relsen för Svenskt biografiskt lexikon att åtskilliga uppgifter om ståndstidens riksdagsmän torde vara tillgängliga i litteraturen och att därför en litteraturgenomgång vore värdefull som grundval för en mera omfattande forskning i ämnet. Styrelsen för riksdagsbiblioteket har överlämnat en av en tjänsteman vid biblioteket framlagd plan för en mindre provundersökning, avseende biografering av ståndstidens öländska riksdagsmän. Utskottet vill uttrycka sitt intresse för båda dessa mindre projekt och framhålla att ett bibliografiskt arbete av den typ som den föreslagna litteraturgenomgången utgör skulle kunna vara en uppgift för riksdagsbiblioteket. I nuvarande läge, då enligt utskottets förslag (utl. nr 62) bibliotekets organisation och arbetsmetoder skall bli föremål för översyn, anser utskottet det emellertid icke lämpligt att riksdagen pålägger biblioteket nya uppgifter av här aktuellt slag.

Åberopande vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att motionerna I:169 och II:207 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 12 december 1967

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Åke Larsson (s), Palm (s), Åkerlund (h), Hilding (fp), Lundin (s), Nils Theodor Larsson (cp), Enarsson (h) och Larfors (s);

från andra kammaren: herrar Regnéll (h), Berglund (fp), Börjesson i Glömminge (cp), Bengtsson i Landskrona (s), Rask (s), Fridolfsson i Rödeby (s) och Ullsten (fp).

Reservation

av herrar *Nils Theodor Larsson* (cp) och *Börjesson* i Glömminge (cp).